

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 16.07.2021

Accept date: 11.03.2022

Doi no: 10.47935/ceded.972570

Teaching The Forms and Functions of Punctuation Markers Through Visuals and Implications: Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor Example

Abdullah TEKİN*, Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ**

Abstract. Although it has very important functions in written and oral texts, the desired success has not been achieved in the teaching of punctuation marks, which is a grammatical subject. At this point, it is thought that qualified children's works can be benefited from both because of their content and stylistic designs. In this study, Yalvaç Ural's children's book "Tekir Teaches Punctuation Marks" has been examined in terms of teaching the form and functions of punctuation marks through visuals and intuitions. The method of the research is document analysis that known as one of the qualitative research methods. In the research, the elements of perception and visual materials related to 14 punctuation marks were determined. In the findings and interpretation section, as the first step, the expressions that carry the implicit elements of the relevant punctuation mark in the sentences of the work were interpreted and analyzed. In the second stage, the compatibility of the detected perceptual elements with the visuals was interpreted. Based on the data of the research, it has been concluded that the children's work in question has a rich content in terms of teaching punctuation marks through intuitions and visuals.

Keywords: Tekir Teaches Punctuation Marks, grammar teaching, punctuation marks, implication, visual.

*^{ID} Hacettepe University, Faculty of Education, Turkish Education, Ankara, Türkiye; email: a.tekin3537@gmail.com

**^{ID} Gaziantep University, Faculty of Education, Turkish Education, Gaziantep, Türkiye; email: kbuyukikiz@gmail.com

Noktalama İşaretlerinin Biçim ve İşlevlerinin Görseller ve Sezdirimler Yoluyla Öğretimi: Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor Örneği

Abdullah TEKİN*, Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ

Öz. Dilin en önemli kullanım alanı yazılı veya sözlü metinlerdir. Dilin metinlerde etkili ve doğru kullanımı için bazı kurallar söz konusudur. Noktalama işaretleri de metinlerin hem anlam yönünden hem de biçim yönünden en gerekli kurallarından biridir. Yazılı ve sözlü metinlerde bu denli önemli işlevler görmesine rağmen dilbilgisel bir konu olan noktalama işaretlerinin öğretiminde istenilen başarı elde edilememiştir. Bu noktada nitelikli çocuk yapıtlarından yararlanılabileceği düşünülmektedir çünkü çocuk yapıtları hem içerik hem de biçimsel tasarımları dolayısıyla dilbilgisi öğretiminde yarar sağlayabilecek materyallerdir. Bu çalışmada da Yalvaç Ural'ın "Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor" adlı çocuk kitabı, noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi açısından incelenmiştir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden doküman (belge) incelemesidir. Araştırmada 14 noktalama işaretine dair sezdirim öğeleri ve görsel malzemeler tespit edilmiştir. Bulgular ve yorum bölümünde birinci aşama olarak yapıtın cümlelerinde ilgili noktalama işaretine dair sezdirim öğeleri taşıyan ifadeler yorumlanıp çözümlenmiştir. İkinci aşamada ise tespit edilen sezdirim öğelerinin görsellerle uyumu yorumlanmıştır. Araştırmanın verilerine dayanarak söz konusu çocuk yapıtının noktalama işaretlerinin sezdirimler ve görseller yoluyla öğretimi açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu yargısına ulaşılmıştır. Yapıtın hedef okur kitlesi olarak ilköğretim öğrencilerine hitap etmesi sebebiyle ilköğretim ve ortaokul kademelerinde noktalama işaretlerinin öğretimi noktasında eğitimcilere uygun ders materyali oluşturabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor, dil bilgisi öğretimi, noktalama işaretleri, sezdirim, görsel.

*^{ID} Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Ankara, Türkiye; e-posta: a.tekin3537@gmail.com

**^{ID} Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Gaziantep, Türkiye; e-posta: kbuyukikiz@gmail.com

1. Giriş

İnsanlar duygu, düşünce ve isteklerini sözlü veya yazılı ifade edebilmek için dili kullanır ve bu şekilde gönderici-alıcı arasında “iletişim” adı verilen süreç gerçekleşir. Sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesinde dilin doğru ve etkili kullanımı çok önemlidir. Dilin doğru ve etkili kullanımında uyulması gereken kurallardan biri de noktalama işaretlerinin yerinde ve doğru kullanımudur. Çünkü noktalama işaretleri, iletişimin özellikle yazılı anlatım boyutunda çok önemli işlevler görür. Özbay’a (2014, s. 182) göre “dil en önemli fonksiyonu olan iletişimin, dört temel dil becerisiyle gerçekleştiğini düşündüğümüzde, bu işaretlerin gerçek işlevleri daha iyi anlaşılacaktır. Bilindiği üzere iletişimde “gönderici” ve “alıcı” olmak üzere iki önemli kavram vardır. Düşünce, bu iki nokta arasında iki yönlü olarak hareket etmektedir. Göndericiden çıkan düşüncenin daha iyi anlaşılıp kalıcı olmasında noktalama işaretlerinin payı büyüktür”. Buradan hareketle özellikle yazılı anlatım sürecindeki iletişimin sağlıklı gerçekleşmesinde noktalama işaretlerinin bilinçli, yerinde ve doğru kullanımının son derece önemli olduğu söylenebilir.

Noktalama işaretlerinin esas kullanım alanı, yazılı veya sözlü anlatımın temel unsurlarından biri olan “metin”dir. Çünkü noktalama işaretleri metinlerde “Sözün vurgulu yerlerinin, duraklarının seslendirilmesine, cümle türlerinin belirginleşmesine, anlamın ifade edilmesinin kolaylaştırılmasına ve anlam derinliğinin ortaya çıkmasına yarar” (Yiğit, 2018, s.16). Metinlerde anlam, anlaşılabilirlik, vurgu-tonlama ve durak gibi bürünsel dil yapılarında belirleyici bir etkiye sahip olan noktalama işaretlerinin öğretimi, Türkçe öğretiminde de önemli ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Kalfa (2000, s. 182) Türkçe öğretiminde noktalama işaretleri öğretiminin önemini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Konuşma dilinin inceliklerini belli ölçüde yazıya aktarmaya, cümlelerin öğelerini belirlemeye, birbirinden ayırmaya, çeşitli duyguları, düşünceleri, yazıda ifade etmeye yarayan noktalama işaretleri, bu özellikleriyle her dilde üzerinde önemle durulan bir konudur. Çağdaş batı dillerinde Türkçeye göre daha kalıplaşmış bir kullanım arz eden, kişilerin seçiminden çok dilin kurallarından hareket edilerek kullanılan noktalama işaretleri, o dillerde artık oturmuş ve okumayı kolaylaştıran çeşitli duygu ve düşüncelerin kolayca verilmesine yardımcı olan bir özellik kazanmıştır. Türkçede de ana dili eğitiminin verilmesinde noktalamanın, ilkokuldan başlayarak aşama aşama cümleyle birlikte onun bir parçası olarak öğretilmesi gerekir”.

Özbay’ın (2014, s. 184) “yazılı anlatımda bu kadar önemli bir rol oynamasına rağmen yapılan araştırmalar, noktalama işaretlerinin kullanılmasında öğrencilerin hayli yetersiz olduğunu ortaya koymuştur” şeklindeki ifadeleri, Kalfa’nın (2000) noktalama işaretlerinin öğretimine ilişkin duyduğu gerekliliği haklı çıkartmaktadır. Yine, Özbay (2000, s. 122) tarafından yapılan bir araştırmada “araştırma grubunu oluşturan 515 öğrencinin yazdığı kompozisyonlarda 8843’ü basit, 507’si birleşik, 718’bağlı, 958’i sıralı olmak üzere toplam

11053 cümle kullanıldığı tespit edilmiştir. 8843 basit cümlelerin 1019'unda noktalama hatası mevcuttur. Bunun genel basit cümle toplamına oranının ise %11,52'dir. Bu rakamlara göre, öğrencilerin kullandığı her on basit cümleden birinde noktalama hatasının bulunduğu söylenebilir". Bu konuda benzer pek çok araştırma sonucu verilebilir. Bu sonuçların ortaya çıkmasında ezbere dayalı geleneksel dil bilgisi öğretimi anlayışının en önemli sebeplerden biri olduğu ifade edilebilir.

Ana dili eğitimi, alanyazın çalışmalarındaki gelişmelerle birlikte geleneksel dil bilgisi öğretme yaklaşımlarının yerini metin temelli yaklaşımlara bırakmasıyla büyük ivme kazanmıştır. Dil bilgisi öğretiminin geleneksel ezberci öğretim anlayışından sıyrılarak zamanla metin temelli yaklaşımlara evrilmesinin haklı gerekçeleri vardır: Temizkan'a (2014, s. 134) göre "Ana dili eğitimi metinler yoluyla yapılır. Ana dili eğitiminin niteliği bir bilgi dersi değil, beceri kazandırma dersi olmasında yatar. Bu becerilerin öğrencilere kazandırılmasında çeşitli amaçlar bulunmaktadır. Ana dili eğitimi sürecinde bu amaçlara ulaşmak üzere kullanılan en yaygın araç, çeşitli türlerdeki metinlerdir". Temizkan (2014, s.135) dil bilgisi öğretimine yönelik açıklamalarının bir bakıma gerekçelerini, dil-kullanım alanı ve metin kavramlarını odağına alarak şu ifadelerle sürdürür: "Dil bilgisi bir dilin yazılı ya da sözlü kullanımı sırasında ortaya çıkan kurallar bütünü anlamına gelir ve dilin kendisinden doğar. Yani dil bilgisi kuralları en fazla dilin kullanım alanı olan yazılı ve sözlü metinlerde kendini gösterir. Buradan hareketle dil bilgisi öğretiminde dilin uygulama sahası olan metinlerden hareket edilmesi aynı zamanda dil kurallarının ortaya çıkış sistematığıne uygun bir yaklaşımla öğretim yapılması anlamına gelir."

Metin temelli dil bilgisi öğretiminin istenilen seviyede gelişmesi, yarar sağlayacak kavram, yöntem ve tekniklerin kullanımıyla doğrudan ilişkilidir. Sever, Kaya ve Aslan (2013, s. 26) dil bilgisi öğretiminde metinlerden yararlanma noktasında şu ifadelerle yer verirler:

"Dil bilgisi öğretilirken metinden yola çıkılmalı, (...) kavramayı güçlendirmek için dil çalışmalarında her türlü dilsel ve görsel malzemedan yararlanılmalıdır. Dil bilgisi öğretiminde öğrenciye, metnin, sanatçının duygu ve düşüncelerini yansıtan bir araç olduğu gerçeğinden hareketle, bu aracın yapısını, özelliklerini, inceliklerini bilmenin onu iyi kullanmak için gerekli olduğu sezdirilmeli; dilin yapısı, özellikleri ve gücü bu anlayış içinde kavratılmalıdır".

Yukarıda verilen açıklamada üzerinde önemle durulan hususlardan biri "sezdirim" diğeri ise "dilsel-görsel malzeme" kullanımınıdır. Bu kavramlardan sezdirim "vericinin metinde açık olarak belirtmediği ama dolaylı olarak çıkarılmasını istediği bilgilerdir. Bağlam ya da sözcükte bulunmayan verilerden çıkarım yoluyla bir bilgiyi belirtir. Tümçenin var olan yapısı içinde anlamsal ya da mantıksal akıl yürütme ile kazanılacak ek bilgileri içerir" (Günay, 2013, s. 67). Onan'a (2017, s. 154) göre "sezdirim kavramından yola çıkarak metin üzerinden analiz ve sentez çalışmaları yaptırılabilir. Sezdirim, öğrenciyi tümevarımsal düşünmeye yönlendirmektedir. Öğrenci, metin içinde açıkça verilmeyen ama dolaylı olarak belirtilen hususları tespit etmeye çalışırken sentezci düşünmeye yönlendirilmektedir".

Görseller ise metinlerin okuyucuların (öğrencilerin) zihninde canlandırılmasını sağlayan, görme duyusunu etkinleştiren, okuyucuda estetik haz uyandıran önemli sanatsal uyarıcılardır. Okuyucular, kendilerine görsel bir dünya sunan metinlere ilgi noktasında daha istekli bir tutum içerisinde olabilmektedirler. Okuyucuların görsel içerikli metinlere yönelik bu ilgisinin, Türkçe eğitiminde yıllardır hedeflenen kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmediği pek çok araştırmacı ve eğitimcinin malumu olan dil bilgisi öğretimi açısından çeşitli olanaklar sunabileceği düşünülmektedir. Çünkü “hem somut hem de soyut dönemde çocukların ilgi ve dikkatlerini en çok çeken unsurların görüntüye dayalı araçlar olduğu bilinmektedir” (Batur, 2010, s.179). Dolayısıyla nitelikli görseller barındıran metinler, bu konuda verimli sonuçlar verebilir. Bu durumda noktalama işaretlerinin metin temelli çalışmalarda iyi tasarlanmış görsellerle ve dil-anlatımı etkili kılacak sezdirim öğeleriyle öğretiminin öğrencilerin noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerini özümsemelerini sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle dil bilgisi öğretiminde kalıcı öğrenmeler sağlayabilmek için içerdikleri görsel zenginlik ve sezdirim öğeleri sebebiyle nitelikli çocuk yapıtlarından yararlanılabilir. Bu çalışmada da Yalvaç Ural’ın “Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor” adlı çocuk kitabı, noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi açısından incelenecektir.

Araştırmanın Amacı

“Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor” adlı yapıt noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin sezdirilmesine yönelik pek çok yazınsal ipucu barındırmaktadır. Ayrıca yapıtta noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerine dair pek çok özellik ilgili görsellere yansıtılmıştır. Belirtilen özellikleri sebebiyle adı geçen yapıt bu çalışmada inceleme nesnesi olarak seçilmiştir. Bu bilgilerin ışığında bu çalışmada amaç, Yalvaç Ural’ın “Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor” adlı çocuk yapıtını noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi açısından incelemektir. Araştırmanın temel amacından hareketle iki alt amaç oluşturulmuştur. Bu alt amaçlar şunlardır:

1. Yapıtta noktalama işaretleriyle ilgili sezdirimsel öğeler nelerdir?
2. Yapıtta noktalama işaretleriyle ilgili kullanılan sezdirimsel öğelerin görseller ile uyumu nasıldır?

Araştırma, söz konusu yapıtta noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerine yönelik sezdirimsel öğelerin tespiti ve bu öğelerin görsellerle uyumunun belirlenmesi noktasında sınırlandırılmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Yalvaç Ural’ın “Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor” adlı çocuk kitabını noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi açısından

incelemenin amaçlandığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.217).

2.2. İncelenen Dokümanlar

Bu araştırmanın inceleme nesnesini yazar Yalvaç Ural’ın “Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor” adlı çocuk yapıtı oluşturmaktadır. İncelemede yapıtın Yapı Kredi Yayınları tarafından 2015 yılında yayımlanan 2.baskısı kullanılmıştır. Söz konusu yapıt 82 sayfadan ibarettir.

2.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada veriler, yapıtın cümlelerinden içerik analizi yoluyla elde edilmiştir. “İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışılır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259). Verilerin kodlanması sürecinde ‘verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama’ türü kullanılmıştır. Bundan hareketle veriler iki tema altında toplanmıştır. Bu temalar 1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri ve 2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu şeklinde adlandırılmıştır. Söz konusu temalar her noktalama işaretine dair bulgu ve yorumların sunulmasında kullanılmıştır. Verilerden hareketle oluşturulan temalar altında her noktalama işaretiyle ilişkili olarak ilk aşamada yapıtın cümlelerinden ilgili noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin öğretimine yönelik sezdirim ögeleri tespit edilmiş ve bundan hareketle bu sezdirim ögelerinin ilgili noktalama işaretinin biçim ve işlevlerini ne şekilde sezdirmediği/yansıttığı çözümlenip yorumlanmıştır. İkinci aşamada ise bu sezdirim ögelerinin görsellerle ilişkisi ve uyumu yorumlanmıştır. Yapıtta sırasıyla “Nokta, Virgül, Noktalı Virgül, Üç Nokta, İki Nokta, Ünlem, Soru İşareti, Noktalı Çizgi, Uzun Çizgi, Kısa Çizgi, Ayraç, Köşeli Ayraç, Çengel İşareti ve Tırnak İşareti” olmak üzere toplam 14 noktalama işaretine dair sezdirim ve görseller çözümlenip yorumlanmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

“Nokta, Virgül, Noktalı Virgül, Üç Nokta, İki Nokta, Ünlem, Soru İşareti, Noktalı Çizgi, Uzun Çizgi, Kısa Çizgi, Ayraç, Köşeli Ayraç, Çengel İşareti ve Tırnak İşareti”ne dair sezdirim ve görseller biçiminde çözümlenip yorumlanan araştırmanın bulgu ve yorumları sırasıyla aşağıda verilmiştir. Bu bölümde ayrıca yapıtın ifadelerinin (italik yazım dışında) özgün biçimleriyle kullanılmasına özen gösterilmiştir.

İşaretler Ailesi: Yapıtta sayfa 49’da “İşaretler Ailesi” olarak adlandırılan görselde, hangi noktalama işaretlerinin anlatılacağı bir bakıma tanıtılmıştır. Şairin bu görseli noktalama işaretlerinin özelliklerinden bahsetmeden önce kullanması okuyucunun aklında bir şema uyandırması açısından önem arz etmektedir. “İşaretler Ailesi” ile ilgili görsel bilinçli bir şekilde tasarlanmış ve buna göre adlandırılmıştır. Şair, bu görselde noktalama işaretlerini “Noktanın Oyunları” ve “Virgülün Oyuncakları” adlı gruplarda sınıflandırmıştır. “Noktanın

Oyunları” adlı grupta içinde nokta işareti bulunan işaretler bir araya getirilmişken “Virgülün Oyuncakları” adlı grupta ise şairin virgülle ilişkili olarak gördüğü işaretler bir araya getirilmiştir. “Noktanın Oyunları” adlı grupta “nokta, iki nokta, üç nokta, soru işareti, ünlem ve noktalı çizgi” bulunmaktadır. “Virgülün Oyuncakları” adlı grupta ise “ayraç, köşeli ayraç, kısa çizgi, uzun çizgi, tırnak işareti, çengel işareti” bulunmaktadır.

Görsel 1: İşaretler Ailesi (s.49)

1.NOKTA:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

TEKİR'İN NOKTAYI KULLANIŞI

“Kitapların arasında

Demirden bir toptur Nokta.

Bu yüzdendir hantallığı,

Kalır düştüğü yerde.”

(...)

“Benim için

Basittir Nokta.

Çember gibi kıvrırım

Kuyruğumu içine.

Ama bu bir kuraldır.

Tamamlanmış bir cümle

Söylemediysem eğer

İstemesem de

Gezemem böyle.” (s.48)

Şair, nokta işareti için “Demirden bir top, hantallık, ak kâğıtlar üzerinde kara bir daire” şeklinde ifadeler kullanarak noktanın hem yuvarlak biçimi hem de cümle sonlarına gelişi hakkında sezdirimde bulunmuştur. “Hantallık” ifadesiyle, “TAMAMLANMIŞ CÜMLELERİN DİBİNE DÜŞER HEP.” ifadeleri arasında anlamsal bir bağlantı kurmak yoluyla noktanın işleviyle ilgili sezdirime başvurulmuştur.

“Tamamlanmış bir cümle,

Söylemediysem eğer,

İstemesem de, Gezemem böyle.” dizeleri, özelde nokta işareti için kullanılmış olsa dahi, gerçekte bütün noktalama işaretlerinin gelişigüzel her yerde kullanılmayacağına dair bilgiyi örtük olarak aktarmaktadır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyum

48. sayfadaki “Benim için, Basittir Nokta, Çember gibi kıvrırım, Kuyruğumu içine.” dizeleri nokta işaretinin basit şekli ve çizimiyle ilgilidir.

Görsel 2’de nokta işaretinin şekli yuvarlak bir biçimle verilmiş olup özgün metinde yanındaki dizelerle anlamlı bir uyum oluşturmuştur.

Görsel 2: Nokta İşareti (s.52)

2.VİRGÜL:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

TEKİR VİRGÜL'Ü ANLATIYOR

“Kardeşi gidince aileden,

*Bir başına kalmış
Çalışkan Virgül.
Ve sabah demeden,
Akşam demeden,
Çalışmaya başlamış.
Yalnızca ara sıra
Dinlenmek için
Kendi yaptığı oyuncak işaretlerini,
Ayraç'ı, Köşeli'yi, Uzun ve Kısa Çizgi'yi, Çengel'i
Kendi yerine çalıştırır,
Böylece de dinlenirmiş.*

TEKİR'İN VİRGÜL'Ü YAPIŞI

*Benim için kolaydı VİRGÜL,
Ama,
O kadar çok kullanılıyor ki...
Yoruluyorum desem yeridir." (s.52)*

Şair, anlatısının başlarında işaretler ailesini, "Nokta'nın Oyunları" ile "Virgül'ün Oyuncakları" olarak ikiye ayırmıştı. "Kardeşi gidince aileden, Bir başına kalmış, Çalışkan Virgül." dizelerinde anılan "kardeş", "nokta" işaretidir. "Çalışkan Virgül" ifadesi, okuyucuya virgülün işlevleri hakkında yeterince ipucu vermektedir. Nitekim "Ve sabah demeden, Akşam demeden, Çalışmaya başlamış" dizeleri, virgülün "yazılı cümlelerde birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime grupları arasına konulan, kısa bir durmayı göstermek için" (TDK, 2021) kullanıldığı bilgisini sezdirir.

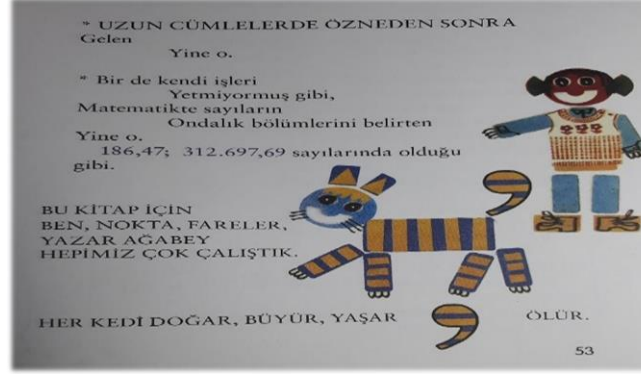
*"Yalnızca ara sıra,
Dinlenmek için,
Kendi yaptığı oyuncak işaretlerini,
Ayraç'ı, Köşeli'yi, Uzun ve Kısa Çizgi'yi, Çengel'i,
Kendi yerine çalıştırır,*

Böylece de dinlenirmiş." ifadeleri, adı geçen işaretlerin gerekli durumlarda virgülün yerine kullanılabileceği bilgisini aktarmaktadır. 52. sayfada yer bulan "O kadar çok kullanılıyor ki..., En çok onu yaparken, Yoruluyorum desem yeridir." dizelerinde virgülün kullanım

özelliklerinden dolayı yazım aşamasında çokça tercih edilen bir işaret olduğu anlatılmak istenmektedir.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumlu

Görsel 3'te virgölün benzetim yoluyla "kedi kuyruğu" gibi gösterilmesi okuyucuya somut bir örnek üzerinden virgölün biçimini aktarması açısından dikkat çekmektedir.

Görsel 3: Virgül İşareti (s.53)

3.NOKTALI VİRGÜL:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

TEKİR NOKTALI VİRGÜL'Ü

ANLATIYOR

"Noktalı Virgül'ün Virgül'ü

Haylazmış biraz.

Hep okuldan kaçır,

Evlerin arkasındaki

Boş arsada

Top oynarmış.

Futbolcu filan olacağı

Yoktu, diyor Nokta.

Ama kendine benzetti

Kardeşimi de.

Gezdirdi durdu

Başının üzerinde.

Bazen üzülüyor,

Yaramaz Virgül'e uyup da

Edden kaçan kardeşine.

Cümlelerin arasına

Sıkışıp kaldı diye.

TEKİR'İN NOKTALI VİRGÜL'Ü YAPIŞI

"Bunu öğrenmek için

Çok çalıştım.

Kolay mı kuyruğunu

Virgül'e benzetip

Bir de düşürmeden

Üzerinde tutabilmek Nokta'yı.

Ama ne var ki

Çok kullanılmıyor Noktalı Virgül

Nokta ve Virgül gibi." (s.54)

Yukarıda verilen dizelerde noktalı virgül ile ilgili en güçlü sezdirim öğeleri "Gezdirdi durdu, Başının üzerinde" ifadeleridir. Önceki metin kesitlerinde sık sık kullanılması sebebiyle "çalışkan" sıfatı ile tanıdığımız "virgül", bu kesitte yine aynı özelliği dolayısıyla "haylaz ve yaramaz" olarak nitelendirilmiştir. Kişileştirme söz sanatının ön planda olduğu bu ifade, virgülün noktayı başının üzerinde gezdirmesiyle noktalı virgülün şeklini okuyucunun zihninde canlandırmaktadır. Şair üst üste olan işaretlerden bahsedeceğinden, "düşmek, üzerinde tutabilmek" ifadelerini bilinçli ve yerinde bir şekilde kullanması dikkate değerdir.

"Bazen üzülüyor,

Yaramaz Virgül'e uyup da,

Edden kaçan kardeşine,

Cümlelerin arasına,

Sıkışıp kaldı diye." dizeleriyle noktalı virgülün "bağımsız fakat mantık açısından birbirini bütünleyen cümleleri bağlayan noktalama işaretinin adı" (TDK, 2021) olduğu sezdirim yoluyla aktarılmıştır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

"Bunu öğrenmek için

Çok çalıştım.

Kolay mı kuyruğunu

Virgül'e benzetip

Bir de düşürmeden

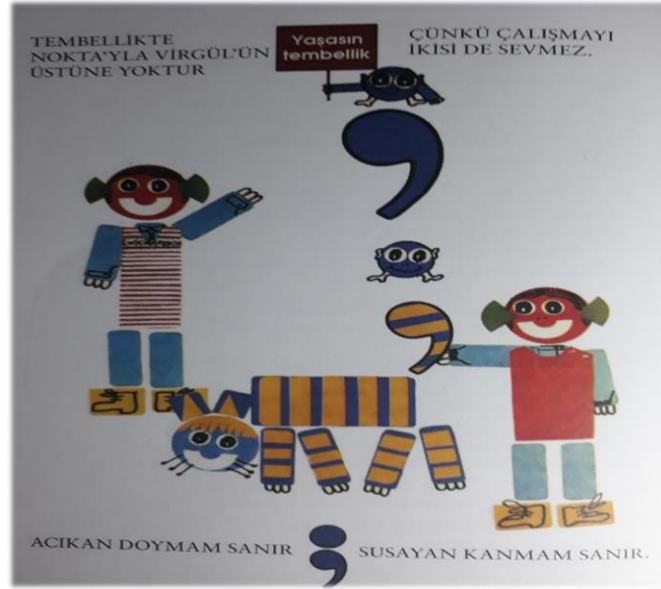
Üzerinde tutabilmek Nokta'yı.

Ama ne var ki

Çok kullanılmıyor Noktalı Virgül

Nokta ve Virgül gibi."

Yukarıda verilen dizelerde de noktalı virgülün "virgülün üstüne noktanın konmasıyla" çizildiği ancak bu işaretin nokta ve virgül kadar kullanım yeri olmadığı bilgisi aktarılmaktadır. Bu dizeler 56. sayfadaki kuyruğu noktalı virgülle çizilen kedi görseliyle de uyumlu olarak verilmiştir.

Görsel 4: Noktalı Virgül İşareti (s.56)

4.ÜÇ NOKTA:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

TEKİR NOKTA'NIN OYUNLARINI ANLATIYOR

"Birinci oyun: Sıra noktalar

İki türlü oynanır.

Bu iki oyun, Nokta'nın

Seksek oyunlarıdır.

Üç noktada üç kez,

Sıra noktalarda da

Yoruluncaya dek

Seker Nokta.

Ama şimdi

Bütün bunlar

Kitaplarda kaldı onun için,

Yalnızca küçük birer hatıra.

Şimdi Nokta'yla ben,

Bu oyunu sizler için,

Başka bir biçimde oynuyoruz.

Ben kuyruğumu nokta yapıyorum,

O topunu eline alıyor.

Çıkıyor kuyruğumun üzerine,

Bir eliyle topunu,

Bir eliyle kuyruğumu tutarak,

Boşlukta durmaya çalışıyor". (s.57)

"BENZERLERİNİN DE O HÜKME

SOKULACAĞINI ANLATMAK

İSTİYORSAK, üç nokta oyununu oynuyoruz.

Bir de, kuyruğum böyleyken yürürsem

Kuyruğumdaki noktalar sayılamıyor

Ve sıra noktalar oluşuyor." (s.58)

Şair, bu dizelerde "Üç Nokta"ya dair,

"kuyruğum böyleyken yürürsem

Kuyruğumdaki noktalar sayılamıyor

Ve sıra noktalar oluşuyor" şeklinde sarf ettiği bu dizeleri, şair, "noktaların sayısı" üzerine kurgulamıştır. "BENZERLERİNİN DE O HÜKME SOKULACAĞINI ANLATMAK İSTİYORSAK" ifadeleri ise "üç nokta" işaretinin işleviyle ilgili açık bir bilgiyi okurlarla paylaşmaktadır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

58. sayfadaki Görsel 5'te anlatıcı Tekir adlı kedinin kuyruğu, "yan yana üç nokta" ile verilmiştir. Resmin tasarlamasında bilinçli bir tercih olarak yapılan bu çizim sayesinde okur, üç noktanın biçimi hakkında bilgi sahibi olacaktır.

Görsel 5: Üç Nokta İşareti (s.58)

5.İKİ NOKTA:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

TEKİR İKİ NOKTAYI ANLATIYOR

“İki nokta işareti,

Nokta'nın ikinci oyunuymuş.

Sıkılınca Noktacık

Cümle sonunda durmaktan

Alırmuş eline topunu

Fırlatarak havaya

Oynarmış bu oyunu.” (s.59) dizeleri iki nokta işaretinin “üst üste iki nokta” şekliyle ilgili okuyucunun zihninde bir canlandırma gerçekleştirebilecek sezdirimsel ipuçlarıdır. İki noktanın üste kalan noktasına işaret etme amacıyla “bir topun havaya fırlatılması” eylemi bilinçli ve başarılı bir sözcük seçimi olarak dikkat çekmektedir.

SÖZDEN ÖNCE GELEREK

İKİ NOKTA'NIN YAPILIŞI

“Birlikte oynadığımız zaman

Bu oyunu

O benden daha çok yoruluyor

Kolay mı

Bir top kuyruğun üzerinde

Hem amuda kalkmak

Hem de bir sözcüğün

Açıklaması bitene dek

Öylece tepetaklak

Saatlerce durmak!” diyor. (s.60) ifadelerinde iki nokta işaretinin şekil ve işleviyle ilgili sözcükler kullanılmıştır. “Açıklaması bitene dek” dizesi iki noktanın, “kendisinden sonra örnek verilecek veya açıklama yapılacak cümlenin sonuna konulan noktalama işareti” (TDK, 2021) olduğu bilgisini sezdirmesi bakımından önemlidir. “Öylece tepetaklak, Saatlerce durmak” dizeleri bu işaretin üst üste iki noktadan müteşekkil olduğunu sezdirenl ifadelerden oluşmaktadır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumlu

İki nokta işaretinin görsellerinde de Tekir adlı kedinin kuyruğunun yerine üst üste iki nokta çizimi, işaretin şeklinin yukarıda verilen dizelerle uyumlu bir bütünlükte olmasını sağlamıştır.

Görsel 6: İki Nokta İşareti (s.60)

6.ÜNLEM:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

TEKİR'E NOKTA'NIN ANLATTIĞI ÖYKÜ VE ÜNLEM OYUNU

“Nokta'nın çocukluğu

Sirkleri anlatan bir kitapta geçmiş.

Küçük bir çocuğunmuş kitap

Yanında gezdirmiş gündüzleri.

Uyumadan önce de kaybolmasın diye,

Yastığının altına koyarmış hep

Geceleri.

Nokta da o dalınca uykuya

Usulca çıkarmış yerinden

Bir aşağı bir yukarı

Gezermiş sayfaları

*Kimseye görünmeden.
Öyle ilginçmiş ki sayfalar,
Renkli bir çadırın içinde
Gösteri yaparmış;
Aslanlar, maymunlar,
Filler, atlar, akrobatlar.
Bir de genç bir cücecik
Dolaşmış, başında
Uzun demir borularla
Sirkin ortasında.
“Ne var ki,” demiş Nokta’cık,
“bu da bir şey mi?
Ben de yapardım bunu
Eğer birisi öğretseydi.”
Almış demir boruyu,
Koymuş başının üzerine.” (s.61)*

Ünlem, “türlü duyguları anlatan veya bir doğa sesini yansıtan kelime”, “sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma vb. duyguları anlatan, bir doğa sesini yansıtan kelime veya cümlelerin sonuna konulan noktalama işaretinin adı” (TDK, 2021) olarak tanımlanmıştır. Bilindiği üzere insan duyguları çeşitlilik gösterebilmektedir. Şairin çeşitli insan duygularını, doğadaki bir sesi yansıtan kelimeleri gösteren “ünlem” işaretinden söz ederken, “sirk, ilginç sayfalar, renkli bir çadır, gösteri, aslanlar, maymunlar, filler, atlar, akrobatlar ve cücecik” şeklinde ifadelerle renkli, hareketli ve farklı hayvan türlerinin olduğu bir ortamdan bahsetmesi bilinçli bir tercih olarak dikkat çekmektedir.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

“Almış demir boruyu,

Koymuş başının üzerine” dizeleri ile diğer dizeler (görseldeki çizimlerle birlikte düşünüldüğünde) ünlem işaretinin şekli hakkında örtük bilgiler sunmaktadır.

Görsel 7: Ünlem İşareti (s.62)

7. SORU İŞARETİ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

SORU OYUNU YA DA SORU NOKTASI

"Soru oyunu da

Ünlem oyununun aynı.

Ne var ki,

Cücenin verdiği

Tahta parçası

İslanunca yağmurdan,

Bir kuğu boynu gibi

Eğmiş başını

Nokta'nın haberi olmadan.

Ne yaptıysa Noktacık

Onu düzeltememiş." ifadelerinde soru işaretinin görünüşü hakkında etkileyici bir benzetme yoluyla sezdirime başvurulmuştur. Soru işaretinin eğik kısmı, *"bir kuğu boynu gibi"* düşünülmüş ve bu benzetme okuyucunun zihninde söz konusu işaretinin şeklini tahayyül ettirebilecek düzeyde tasarlanmıştır.

"Sorduysa da

Annesine, güneşe, suya,

Nedenini bir türlü öğrenememiş.

"Mademki," demiş tahtaya,

"Beni sorgucu yaptın,

Bundan böyle başımda

Sen gezip sen soracaksın." dizelerinde ise "soru" işaretinin işleviyle ilgili sezdirimsel ifadelerle rastlanmaktadır. "Sormak, neden, öğrenememek, sorgucu" sözcükleri soru işaretiyle ilgili anlamsal açıdan çağrışım yaratabilecek ifadelerdir. Bilhassa da *"Beni sorgucu yaptın, Bundan böyle başımda, Sen gezip sen soracaksın."* dizelerindeki sözcüklerin, bir bütün olarak düşünüldüğünde, "soru sorma/cevap bekleme" görevinde kullanılan soru işaretinin kullanımsal çerçevesini sunduğu görülecektir.

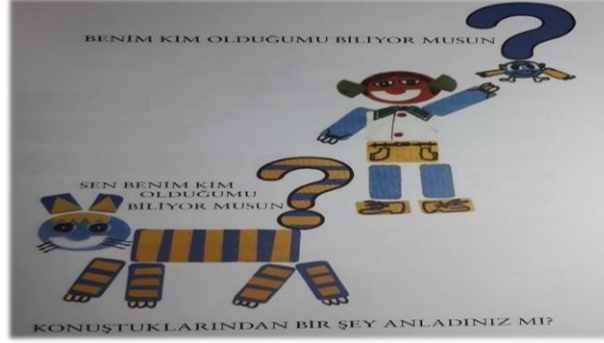
2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

“Ben bir şey soracaksam Nokta’ya

Kuyruğumu eğri boyuna

Benzeterek soruyorum.” (s.63-64)

Yukarıda bir kuğu boynuna benzetilen soru işareti, bu dizelerde ise “eğri bir boyuna” benzetilmiş ve bu benzetme soru işareti için çizilen görselle de uyumluluk göstermektedir.

Görsel 8: Soru İşareti (s.65)

8.NOKTALI ÇİZGİ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

ÇİZGİLER

“Üç tanedir çizgiler:

Biri kısa,

Biri uzun,

Biri de uzun noktalı.”

“Ve başlayalım anlatmaya

Nokta’nın son oyunu

Noktalı Çizgi’yi.

Bir gün gezerken Nokta

Düz tahta Ünlem başında

Birden

Dengesini yitirip düşürmüştü

Başındaki Ünlem’i

Satır başındaki sözcükten sonra gelen

Sözcüğün başına.

O da tutmuş Nokta'ya” dizelerinde noktalı çizgi işaretinin şekliyle ilgili bir sezdirimde bulunulmuştur. Noktalı çizgi işaretinde, “çizgi”, noktanın hemen sağ üst tarafında yatay bir şekilde yer almaktadır. Şair bu noktalama işareti ile ilgili örtük bilgileri, ünlem işaretini de okuyucuya tekrar hatırlatarak aktarır: Ünlem, düz bir tahtaya benzetilmiş ve kişileştirme sanatından faydalanmak suretiyle “ünlemin noktanın başına düşmesi” şeklinde anlatılmıştır. Bu yolla okurun zihninde noktalı çizginin şekli canlandırılmak istenmiştir.

KONU BAŞLARINI AYIRMAK İÇİN

SATIR BAŞINDAKİ BAŞLIKTAN SONRA

“Aramıza girdiğin

İyi oldu,” demiş

İsim .– Varlıklara ad olan kelimelerdir, cümlesinde

Olduğu gibi.

Tekir de bu çizgiyi

Top kuyruğuyla

Kelimeler arasına

Sıkıştırarak yapıyor.” (s.66-67)

Bu dizelerde ise noktalı çizgi işaretinin işlevi ve şekliyle ilgili ifadeler verilmektedir. “Aramıza girdiğin, İyi oldu,” demiş.” dizeleri, noktalı çizginin önceki ifadede büyük harflerle verildiği üzere konu başlıklarını ayırmak için satır başındaki başlıktan sonra kullanıldığı bilgisine göndermede bulunmaktadır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

Metinde verilen örnek cümlede görüldüğü gibi noktalı çizgi kelimeler arasına sıkıştırılmış bir şekilde kullanılmaktadır. Bu işarete dair görsellerde de bir “nokta” üzerine düşmüş durumdaki “çizgi” ile bir harfin (T harfi) üzerindeki “çizgi” görülmektedir. Bu işaretin anlatımı için yazılan dizelerde kullanılan “dengesini yitirmek, düşürmek, başındaki ünlem” ifadeleri özellikle çizginin noktanın üzerine düşüşünü gösteren görselle uyumludur.

Görsel 9: Noktalı Çizgi (s.67)

9.UZUN ÇİZGİ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

NOKTA UZUN VE KISA ÇİZGİLERİ ANLATIYOR

“Uzun Çizgi

Benim başımdan düşürdüğüm

Çizgidir.

Ona,

Yanımda ben olmadığım için

Yalnız Çizgi,

Uzun Çizgi de denir.” (s.68) dizelerinde uzun çizgi ile ilgili en önemli sezdirim ögesi “yalnız” sözcüğüdür. Çünkü uzun çizgi, “karşılıklı konuşmada, konuşanın değiştiğini göstermek için kullanılan noktalama işareti” (TDK, 2021) olarak kullanım yerlerinde tek başına, yatay bir şekilde kullanılır.

“Tekir kendini beğenmiş,

Kuyruğu dik kedilerden değil,

Bu yüzden,

Uzun Çizgi’yi anlatırken,

Şekil yapmasına,

Gerek kalmıyor.

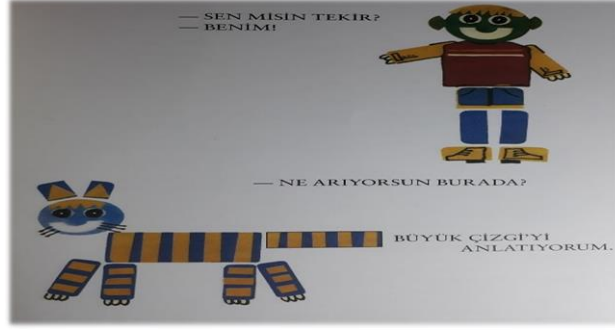
Yalnızca

Kuyruğunu düz tutup

Yürümesi yetiyor.” (s.68) ifadelerinde uzun çizgi işaretini biçimi ve çizimiyle ilgili sezdirimsel ipuçları aktarılmıştır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

Yukarıda verilen ifadeler, 69. sayfadaki görselle oldukça uyumludur. Uzun ve yatay bir noktalama işareti olan uzun çizgiden söz edilirken “Tekir kendini beğenmiş, Kuyruğu dik kedilerden değil” ve “Yalnızca, Kuyruğunu düz tutup, Yürümesi yetiyor.” ifadelerinin kullanılması dikkate değerdir.

Görsel 10: Uzun Çizgi İşareti (s.69)

10.KISA ÇİZGİ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

KISA ÇİZGİ YA DA SÖZCÜKLERİN CANKURTARAN SİMİDİ

“Kısa Çizgi’yi

Hiç sevmeyiz Tekir.

Çünkü

Bu oyunu oynamak için

Kısa kuyruk gerekir.

Bu da Tekir’e anımsatır

Kasap dükkânlarını,

Oburlukları yüzünden

Hırsızlık yapan kardeşlerinin

Kesilen kuyruklarını

Bu yüzden oynamaz

Bu oyuncakla.

“Kuyruğunu keseyim mi?” desem

Der ki: “Şakasını bile fena!” (s.70) ifadelerinde kısa çizgi ile ilgili şekilsel özelliklerin sezdirildiği görülmektedir. Bu noktada “kısa” sözcüğüyle uyumlu olarak Tekir’in “Oburlukları yüzünden, hırsızlık yapan kardeşlerinin, kesilen kuyruklarının kendisine kasap dükkânlarını” anımsatışından söz edilmektedir. “Kasap, kuyruk ve kesmek” sözcükleri kısa çizginin biçimini sezdirmesi açısından önemlidir.

“Kısa Çizgi olmasa,

Kitaptan düşer heceler.

Her zaman,

Cankurtaran simidine

Tutunarak

Kurtulur sözcükler.” (s.70) dizelerinde de kısa çizgi işaretinin işlevsel özellikleri (kitaptan düşer, can kurtaran simidine tutunmak) sezdirim yoluyla okuyucuya aktarılmıştır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

“Satır sonuna sığmayan kelimeleri, hecelere bölerken kullanılan noktalama işareti” (TDK, 2021) olduğu için yukarıda verilen ifadelerde kısa çizgiden söz edilirken “cankurtaran” benzetmesi yapılmıştır. Çünkü TDK tanımında verildiği üzere, kısa çizgi sayesinde kelimeler satır sonlarında kesilerek diğer alt satırla bağlantı sağlamaktadır. Kısa çizgi için hazırlanan görselde de bu işaretin şekilsel ve işlevsel özellikleri uygun olarak yansıtılmıştır.

Görsel 11: Kısa Çizgi İşareti (s.71)

11.AYRAÇ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

NOKTA AYRAÇ'I ANLATIYOR

“Bence Ayraç

Bir ceviz kabuğuna benziyor” (s.72) dizesinde ayraç işaretine dair yerinde bir benzetme yoluyla (ceviz kabuğu) şekilsel özellik aktarılmıştır. Aşağıda büyük harflerle verilen ifadeler ve sonrasında da ayraç işaretinin işlevine yönelik örneklendirme yoluna gidilmiştir.

“Ve içinde

*CÜMLE İÇİNDE GEÇEN BİR SÖZÜN,
O CÜMLEDEN AYRI AÇIKLAMASINI YA
DA BAŞKA BİR DİLDEN KARŞILIĞINI SAKLIYOR.

Tekir (uygar kedi) Ayraç'ı anlatıyor, gibi."

(...)

"Tekir

Kuyruğun ayçöreğine benzedi

Haberin olsun

Bu gece sen uyurken

Yiyeceğim," diyorum." (s.73) dizelerinde yine ayraç ile ilgili benzetme yoluyla (ayçöreği) şekilsel özellik verilmiştir.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

Söz konusu işareti anlatmak için kullanılan "yuvarlak" şeklindeki "ceviz ve ayçöreği" gibi yiyecekler, işaretin biçimi için uygun örnekler olarak göze çarpmaktadır. Ayraç işareti için tasarlanan görselde de bu duruma uygun olarak kedi kuyruğu yerine iki ayraçın kullanılması ve iki ayraça bir iple bağlı nokta görüntüsü işaretin hem şekilsel hem de işlevsel özellikleriyle uyumludur.

Görsel 12: Ayraç İşareti (s.73)

12.KÖŞELİ AYRAÇ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

KÖŞELİ AYRAÇ OYUNU

“Bir de bu oyunun

Köşelisi var.

Ortasından kesik

Bir çerçeveye benziyor.

[Adı Köşeli Ayraç.

“Eğer tutsak olmak

İstemiyorsan Nokta,”

Diyor Tekir,

“Arkadan bakmadan kaç.”]”(s.74) dizelerinde köşeli ayraçın bir “çerçeve”ye benzetilmesi dikkate değer bir ifadedir.

BU DA AYRAÇ'IN KULLANILDIĞI

YERLERDE KULLANILYOR.

AYRAÇ İÇİNDE

YENİDEN AYRAÇ GEREKTİĞİNDE

KÖŞELİ AYRAÇ KULLANILYOR.” (s.74) ifadelerinde ise köşeli ayraç işaretinin kullanım yerleriyle ilgili bilgiler verilmektedir.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

Köşeli ayraç için tasarlanan görselde iki köşe ayraç içinde sıkışmış bir nokta ve bir kedinin kuyruk kısmında iki köşe ayraç içinde “Uygar Kedi Tekir” ifadesi görülmektedir. Bu iki görsel köşeli ayraçın hem şekilsel hem de işlevsel özelliklerinin gösterilmesi açısından dikkate değer bir tasarımdır.

Görsel 13: Köşeli Ayraç İşareti (s.74)

13.ÇENGEL:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

NOKTA, ÇENGEL'İ ANLATIYOR

“Bir de Çengel var

Virgül’ün oyuncağı.

Benzeteceğim diye ona

Kaç kez

Kördüğüm atmışumdır,

Zavallı Tekir’in

Kuyruğuna.” (s.75) dizelerinde çengel işareti için önemli bir sezdirimsel ifade olarak “kördüğüm” sözcüğü kullanılmıştır. Bu ifade çengel işaretinin şeklinin zihinde tasarlanması açısından dikkate değer bir kullanımdır.

(...)

“*AYRI MADDELERİ, AZ ÇOK DEĞİŞİK

KONULARI VEYA ÖRNEKLERİ

BİRBİRİNDEN AYIRMAYA YARAR

Yani bir tür

Neyin nerede olduğunu gösteren

İşaret gibi.

§ 15’te (Bu konuda daha önce 15.

Paragrafta incelenmişti; yeniden oraya

Bakınız!) gibi.” (s.76) ifadelerinde büyük harflerle çengel işareti ile ilgili işlevsel özellikler aktarılmış ve bu ifadelerin altında çengel işareti örneklendirilmiştir.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

Söz konusu işaret için tasarlanan görselde “kördüğümlü bir ipi tutan bir kedi” ve yine “kördüğümlü bir ipin, kedinin kuyruğu” olarak gösterilmesi, işaretin şekli açısından anlamlı ve uyumlu bir durumdur.

Görsel 14: Çengel İşareti (s.76)

14.TIRNAK:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

TIRNAK İŞARETİ

ya da

DÖRT MINİK VİRGÜL

“Bu işaret

Kuyrukla yapılmaz.

Dört minik virgül,

Öyle hareketli ki

Ele avuca sığmaz.” (s.77) dizelerinde ise tırnak işareti hakkında şekilsel ipuçları aktarılmaktadır. Bu bağlamda sayıca bir nitelik sunulmuştur. “Dört minik virgül, Öyle hareketli ki, Ele avuca sığmaz” ifadelerinde şairin hem işaretin sayısal niteliğine dikkat çekmek istediği hem de bu işaretin sözcükler/satırlar arasında değil de üstlerinde olduğu bilgisini sezdirmek istediği düşünülmektedir. Zira sözcükler/satırların hemen üstlerinde kullanılmaları ve sayıca fazla olmaları okuyucunun gözüne çarpacak bir durumdur.

*YA BAŞKALARININ YAZILARINDAN

VEYA SÖZLERİNDEN AYNEN ALINAN

ALINTILARI İÇLERİNE ALIRLAR,

*YA DA OKUYUCUNUN DİKKATİNİ

ÇEKMEK İÇİN BAZI SÖZCÜKLERLE

CÜMLELERİ İKİ TARAFINDAN

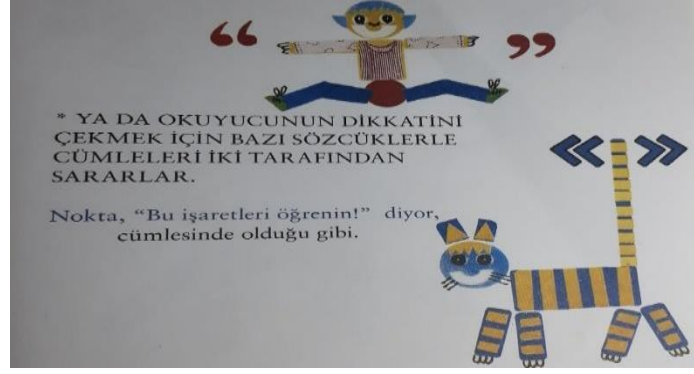
SARARLAR.”

Nokta, “Bu işaretleri öğrenin!” diyor,

Cümlesinde olduğu gibi.” (s.77) ifadelerinde büyük harflerle kullanım yerleri verilen tırnak işareti büyük harflerle yazılan kısmın aşağısında örneklendirilmiştir.

2. Tırnak İşaretinin Biçim İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

Tırnak işareti için tasarlanan görsellerde de resim-yazınsal metin uyumuna dikkat edilmiştir. “İki tırnak arasında kollarını açmış kedi” ile “kuyruğu iki tırnak arasındaki kedi” görseli, yukarıda büyük harflerle verilen işlevlerle ve tırnak işaretinin şekliyle uyumluluk göstermektedir.

Görsel 15: Tırnak İşareti (s.77)

4. Tartışma ve Sonuç

Eğitim kademelerinde uzun yıllardır ezbere dayanan dil bilgisi öğretimi anlayışı egemen olduğundan pek çok dil bilgisi konusunda kalıcı öğrenmeler gerçekleşmeyebilmekte ve buna bağlı olarak öğrencilerin hazırlandığı sınavların ertesinde 'ezberlenerek' öğrenilen dil bilgisi konuları, bir müddet sonra unutulabilmektedir. Ezberci dil bilgisi öğretimi anlayışının sebep olduğu bu durumun, son yıllarda alanyazında gerçekleştirilen metin merkezli dil bilgisi öğretimi çalışmalarıyla değişebileceği ifade edilmektedir (Göçer, 2015; Karadeniz, 2015; Uğur, 2017; Yaman ve Süğümlü, 2009;). Bu değişimin metin merkezli dil bilgisi öğretiminde yeni kavram, yöntem ve tekniklerin geliştirilip uygulanmasıyla kaydedileceği belirtilmektedir (Dolunay ve Savaş, 2018; Güneş, 2013a). Günümüzde alanyazında yapılan araştırmaların neticesinde dil bilgisi öğretiminde gelişmeler yaşanmış; öğrencilerin daha aktif olabileceği, öğretim noktasında ihtiyaçları karşılayacak yeni yaklaşım, yöntem ve teknikler geliştirilmiştir. Bu yeni yaklaşımlardan biri de metin temelli dil bilgisi öğretimidir. Alanyazın araştırmacıları ana dili öğretiminde dil bilgisi konularının metinlerde sezdirme öğeleriyle ve etkili sanatsal uyarıcılar olan görsel materyallerle öğretilabileceğini savunmaktadır (Akkaya, 2011; Doğan, 2015; Dolunay, 2010; Güneş, 2013b; Onan, 2017; Türkben, 2019).

Metinler dilin bütün kural ve inceliklerinin uygulama sahası olduğundan dil bilgisi öğretiminde metin temelli etkinliklerle yapılan uygulamalar sonucu kalıcı öğrenmelerin gerçekleşebileceği düşünülmektedir. Ancak bu metinlerin niteliğine göre seçimi çok önemlidir. Akıcılıktan uzak, didaktik tarzda yazılmış metinler kuşkusuz dil bilgisi öğretiminde istenilen neticeyi veremeyecektir. Seçilen metinlerin geliştirilmesi istenilen dil bilgisi konusu noktasında güçlü sezdirim öğeleri içermeleri ve bunun görsel tasarımlarla uyum içinde desteklenmesi gerekmektedir. Bu noktada nitelikli çocuk kitapları araştırmacıların ve eğitimcilerin bu ihtiyaçlarını karşılayabilecektir. Edebiyat literatürüne bakıldığında bu araştırmaya konu olan "noktalama işaretleri" ile ilgili olarak son yıllarda bazı nitelikli yapıtların ortaya çıkarıldığı görülecektir. Bulut (2011), Öztürk (2018), Aslan Gürsen (2020), Takıl (2021)'in ilgili yapıtları buna örnek olarak gösterilebilir. Bulut (2011)'un

yapıtında noktalama işaretlerinin biçimleri, etkili sanatsal öğeler olan görseller ve ilgili işaretin işlevlerine yönelik sezdirimsel ifadelerle küçük yaştaki çocuk okurların anlayabileceği bir anlatımla aktarılmıştır. Öztürk (2018)'ün yapıtında noktalama işaretleri, masal türü unsurlarını çağrıştıran bir kurgu ve anlatımla okuyucuya sunulmuştur. Aslan Gürsen (2020)'nin yapıtında ise noktalama işaretlerinin hayatımıza nasıl girdiğine dair çeşitli bilgiler, eğlenceli bir okuma deneyimi şeklinde okuyucuyla paylaşılırken, Takıl (2021)'in çalışmasında da noktalama işaretleri, fantastik öğeler, bilmeceler ve ipuçları içeren bir tarzda öğretilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada da yukarıda adı geçen yazarlarla ortak bir amaçtan hareketle bir yapıt ortaya koyan Yalvaç Ural'ın "Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor" adlı çocuk kitabı, dil bilgisel bir konu olan noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi açısından incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen sonuçlar şöyledir: Söz konusu yapıtta 14 noktalama işaretine dair sezdirim öğeleri tespit edilmiştir. Yapıtta görseller sayı açısından fazladır ancak ilgili noktalama işaretleriyle ilişkili olan 16 görsel incelemeye alınmıştır. Bulgu ve yorumlar kısmında ifade edildiği üzere yapıtın noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler aracılığıyla öğretimi noktasında zengin bir veri olanağı sunduğu belirlenmiştir. Her bir noktalama işaretinin ilgili görselle biçimsel ve anlamsal bir bağının olduğu ortaya konmuştur. Zira metnin ifadelerinde yer bulan sezdirim öğelerinden hareketle söz konusu noktalama işareti, biçim ve işlev özellikleri açısından ilgili görsele yansıtılmıştır. İncelenen yapıtta bütün noktalama işaretlerinin hem biçimine hem de işlevine yönelik sezdirim ögesi kullanımına özen gösterilmiş ve bu durum, ilgili görseller aracılığıyla okurun zihninde canlandırılabilir bir düzeyde sunulmuştur. Yapıtta noktalama işaretlerinin öğretiminde tasarlanan kurgu içinde ve ilgili görsellerde seçilen hayvan karakterler de (kediler) dikkate değerdir. Çünkü çocuk okurların hoşuna gidebilecek, onların çevrelerinde çok sık rastladıkları ve sevebilecekleri hayvanlardan yararlanmak çocuk okurların metne ilgisini arttıracak bir durumdur. Yapıtın yaratıcısı, kurgusunu, okuyucunun dikkatini çekebilecek bir düzeyde ve didaktik olmayan bir anlatım tarzıyla da desteklemiştir. Bunun en önemli kanıtları olarak metnin şiirsel bir anlatımla ve dize nazım biçimiyle yazımı gösterilebilir. Bu noktada yazarın şiirsel bir anlatımı ve dize nazım biçimini tercih etmesi bilinçli ve yarar sağlayan bir yazarlık becerisi olarak görülebilir. Yazarın söz konusu yapıtının kahramanları da ilköğretim çağındaki çocukların gelişim dönemlerine uygun kurgulanmış ve geliştirilmiştir. Bu noktada yapıtın ilköğretim 3.,4., 5. ve 6. sınıf öğrencilerine noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin öğretimi noktasında yarar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aslan Gürsen, F. (2020). *Nokta geminin uzay yolculuğu*. İstanbul: Eksik Parça Yayınları.
- Akkaya, A. (2011). *Karikatürlerle dil bilgisi öğretimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Batur, Z. (2010). Ana dili öğretiminde gösterge biliminin yeri: ana dili ders kitaplarındaki sözel metinlerle görsel metinleri bütünselliğinin analizi. *Turkish Studies*, 5/4 ,174-200.
- Bulut, S. (2011). *Toparlacık nokta ve arkadaşları*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Doğan, B. (2015). Okuma ve görsel okumanın bir metnin ana düşüncesini bulma ile metni analiz etme üzerine etkilerinin belirlenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, II: 67-84.
- Dolunay, A. (2010). Dil bilgisi öğretiminin amacı ve önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 275-284.
- Dolunay, S. ve Savaş, Ö. (2018). Çoklu zekâ kuramı destekli dil bilgisi öğretimi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 1433-1455.
- Göçer, A. (2015). Türkçe dersi metin işleme sürecinde bağlam temelli sözcük öğretimi ve etkin sözcük dağarcığı oluşturmadaki işlevi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3 (1), 48-63.
- Günay, D. (2013). *Metin bilgisi*. İstanbul: Papatya Bilim Yayınları.
- Güneş, F. (2013a). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- Güneş, F. (2013b). Yapılandırmacı yaklaşımla dil bilgisi öğretimi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9 (3) ,171-187.
- Kalfa, M. (2000). *Noktalama işaretlerinin Türkçe öğretimindeki yeri ve önemi*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Karadeniz, A. (2015). Metindilbilim temelli metin çözümlemesinin bağdaşıklık araçlarını kullanma ve tutarlı metin oluşturma becerilerine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,11 (1).
- Onan, B. (2017). Dil öğretiminde disiplinler arası yaklaşımlar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (39), 145-159.
- Özbay, M. (2000). İlköğretim okulu öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri. Alan araştırması, Ankara.
- Özbay,M.(2014). Yazma eğitimi. M.Özbay.(Ed). *Yazma eğitiminde noktalama ve imla*. (4.Baskı) içinde (ss.182-196). Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, M. (2018). *Noktalama işaretleri ile tanışıyorum*. İzmir: Altın Nokta Yayınevi.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2013). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Takıl, N.B. (2021). *Noktalama ve imla oyunu*. İstanbul: Martı Çocuk Yayınları.
- Temizkan, M. (2014). Türkçe eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi. M.Özbay. (Ed). *Metin temelli dil bilgisi öğretimi ve uygulamaları*. (2. Baskı) içinde (ss.129-152). Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu. (Mayıs 2021). Güncel Türkçe sözlük. 13 Mayıs 2021, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 650-672.
- Uğur, F. (2017). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metin yapısı unsurlarını belirleme düzeyleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (39), 200-222.
- Ural, Y. (2015). Tekir noktalama işaretlerini öğretiyor. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yaman, H. ve Süğümlü, Ü. (2009). Dilbilgisi öğretiminde senaryo tabanlı öğrenme yaklaşımının etkililiği: kelime türleri örneği. *Dil Dergisi*, (144), 56-73.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğit, A. (2018). *Şarkılaştırılmış noktalama işareti etkinliklerinin 8. sınıf öğrencilerinin noktalama işaretlerini kullanma başarılarına etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Küyahya.

Extended Summary

1. Introduction

People use language to express their feelings, thoughts and wishes verbally or in writing, and in this way, the process called "communication" takes place between the sender and the receiver. Correct and effective use of language is very important for a healthy communication. One of the rules to be followed in the correct and effective use of language is the appropriate and correct use of punctuation marks. The main usage area of punctuation marks is "text", which is one of the basic elements of written or oral expression. The teaching of punctuation marks, which have a decisive effect on the prosodic language structures such as meaning, intelligibility, stress-intonation, and pause in texts, is an important issue in Turkish teaching as well. However, the desired success in teaching punctuation marks in grammar teaching has not been achieved (Özbay, 2014; Kalfa, 2000). It can be stated that the traditional understanding of grammar teaching based on rote is one of the most important reasons for the emergence of this situation.

Mother tongue education has gained great momentum as traditional grammar teaching approaches have been replaced by text-based approaches with the developments in literature studies. There were justifications for the evolution of grammar teaching from the traditional understanding of rote teaching to text-based approaches over time. According to Temizkan (2014, p.134), "mother language education is done through texts. The quality of mother tongue education lies in the fact that it is not a knowledge lesson, but a skill-building lesson. There are various purposes in acquiring these skills to students. The most common tool used to achieve these goals in the process of mother tongue education is texts of various types." The development of text-based grammar teaching at the desired level is directly related to the use of useful concepts, methods and techniques. Based on this, one of the issues that are emphasized in the literature in grammar teaching is the use of "linguistic-visual material" and the other is the use of "linguistic-visual material". Based on this idea, in order to provide permanent learning in grammar teaching, qualified children's works can be benefited from due to the visual richness and implicit elements they contain. In this case, teaching punctuation marks with well-designed visuals in text-based studies and with intuition elements that will make language-expression effective will enable students to learn the form and functions of punctuation marks by assimilation and permanently, not by memorizing them. In this study, Yalvaç Ural's children's book "Tekir Teaches Punctuation Marks" (Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor) will be examined in terms of teaching the form and functions of punctuation marks through visuals and intuitions.

2. Methodology

In this study, in which it is aimed to examine Yalvaç Ural's children's book "Tekir Teaches Punctuation" (Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor) in terms of teaching the forms and

functions of punctuation marks through visuals and intuitions, document analysis which known as one of the qualitative research methods was used. "Document analysis includes the analysis of written materials containing information about the cases aimed to be investigated" (Yıldırım and Şimşek, 2013, p.217). In the study, the data were obtained from the sentences of the work through content analysis. "Through content analysis, it is tried to define the data and to reveal the facts that may be hidden in the data" (Yıldırım and Şimşek, 2013, p.259). In the coding process of the data, the type of 'coding according to the concepts extracted from the data' was used. Based on this, the data were collected under two themes. These themes were named as 1. Intuitive Elements for Form and Functions, and 2. Harmony of Perceptual Elements for Form and Function with Visuals. These themes were used to present findings and comments on each punctuation mark. In the first stage, in relation to each punctuation mark under the themes created from the data, implicature elements for teaching the form and functions of the related punctuation marks were determined from the sentences of the work, and based on this, how these implicature elements implied/reflected the form and functions of the relevant punctuation mark was analyzed and interpreted. In the second stage, the relationship and harmony of these perceptual elements with the visuals were interpreted.

3. Findings, Discussion and Conclusion

Since the understanding of grammar teaching based on rote has been dominant in education levels for many years, permanent learning may not take place in many grammar subjects, and accordingly, the grammar subjects learned by 'memorization' after the exams prepared by the students can be forgotten after a while. Today, as a result of the researches in the literature, there have been developments in grammar teaching; New approaches, methods and techniques have been developed that will enable students to be more active and meet the needs at the point of teaching. One of these new approaches is text-based grammar teaching. Since the texts are the application field of all the rules and subtleties of the language, it is thought that permanent learning can be realized as a result of the applications made with text-based activities in grammar teaching. However, the selection of these texts according to their nature is very important. Texts written in didactic style, far from fluency, will undoubtedly not give the desired result in grammar teaching. The selected texts should contain strong intuition elements at the point of the grammar subject to be developed and this should be supported in harmony with visual designs. At this point, qualified children's books will be able to meet these needs of researchers and educators. When we look at the literature, it will be seen that some quality works have been revealed in recent years regarding the "punctuation marks" that are the subject of this research. The related researches of Bulut (2011), Öztürk (2018), Aslan Gürsen (2020), Takıl (2021) can be given as examples. In Bulut (2011)'s study, the forms of punctuation marks are conveyed in a way that young readers can understand, with visuals that are effective artistic elements and implicit expressions about the functions of the relevant sign. In Öztürk's (2018) study, punctuation marks are presented to the reader with a fiction and narration that evokes fairy tale elements.

In Aslan Gürsen's (2020) study, various information about how punctuation marks enter our lives is shared with the reader as an entertaining reading experience, while in Takıl's (2021) study, it is tried to be taught in a way that includes punctuation marks, fantastic items, riddles and clues. In this study, Yalvaç Ural's children's book "Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor", which produced a work with a common purpose with the above-mentioned authors, was examined in terms of teaching the form and functions of punctuation marks through visuals and intuitions. The results obtained from the research are as follows: As stated in the findings and comments section, it has been determined that the work offers a rich data opportunity in terms of teaching the form and functions of punctuation marks through visuals and intuitions. In the work, intuition elements of 14 punctuation marks have been identified. It has been revealed that each punctuation mark has a formal and semantic link with the related image. Because, based on the intuition elements found in the expressions of the text, the punctuation mark in question has been reflected on the related image in terms of form and function features. The creator of the work has realized this fiction in a level that can attract the attention of the reader and with a non-didactic style of narration. The most important evidence of this can be shown as the writing of the text in a poetic expression and in verse form. In addition to the narration, the heroes of the work in question were designed and developed in accordance with the developmental periods of primary school children. At this point, it is thought that the work can be beneficial in teaching the form and functions of punctuation marks to primary school 3rd, 4th, 5th and 6th grade students.

Tekin, A. ve Büyükkız, K. K. (2022). Noktalama İşaretlerinin Biçim ve İşlevlerinin Görseller ve Sezdirimler Yoluyla Öğretimi: Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor Örneği. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 5(1), 1-33.